

Na návšteve u Mariána Vargu, predsedu Ovocinárskej únie Slovenska

Krupobitie, jarné prízemné mrazy, inokedy zase mimoriadne suchá - extrémne výkyvy počasia nás skúšajú z roka na rok viac a viac. A tak postupom času, ako meniac sa klíma trénuje odolnosť poľnohospodárskych plodín a poznatky pestovateľov, si najmä zainteresovaní uvedomujú, čo všetko sme mohli v čase klimatických zmien získať, keby sme si v minulosti nie úplne správnymi rozhodnutiami nezlikvidovali výskum v oblasti šľachtiteľstva.

- **Pri zmienke o dopadoch globálneho otepľovania sa väčšinou novinári pýtajú na škody spôsobené na poľnohospodárskych plodinách. Kto má aké straty a či bude štát pomáhať - často počúvame z médií počas suchých liet. Nejakto sa ale do úzadia dostávajú otázky o tom, ako konkrétne sa poľnohospodári prispôbujú meniacej sa klíme. Tak vlastne v akom stave je na Slovensku šľachtenie nových odrôd?**

Pokiaľ si niekto myslí, že Slováci sa vo veľkom venujú šľachteniu nových odrôd ovocia, ktoré by sa vedeli rýchlejšie adaptovať na novú klímu, tak je na veľkom omyle. Slovenské šľachtiteľstvo utrpelo totiž v minulosti jednu veľkú ranu a je vo veľmi biednom stave.

Jedni z prvých ústavov, ktoré doplatili na revolúciu, boli výskumné ústavy a pod ne patrili aj šľachtiteľské stanice, kde pracovali v tom čase aj viaceré mozgové kapacity v tejto oblasti. Na Slovensku bolo totiž pred revolúciou veľmi dobre rozbehnuté šľachtenie, a to najmä v prípade drobného ovocia, marhúľ a broskýň. Po rozdelení Československa nám neostali takmer žiadne možnosti na rozvoj tohto segmentu. Hlavne v prípade jablák a hrušiek sa výskumné šľachtiteľské pracovisko vytvorilo v Hradci Králové. A tak sme si chybou zlých rozhodnutí spôsobili, že v našej krajine sa šľachtenie nových odrôd ovocia minimalizovalo. Čo by sme teraz dali za to, keby sme pred tridsiatimi rokmi rozmýšľali trochu inak.

- **Určite sa naspäť do minulosti ťažko pozerá, najmä keď žijeme v dobe meniacej sa klímy.**

Veď skúšať možnosti šľachtenia v čase klimatických zmien musí byť pre každého vedca mimoriadnou príležitosťou a až profesijnou výzvou.

To určite áno. My sme, žiaľ, stratili punc výskumného ústavu, túto oblasť u nás nemá kto poriadne robiť. Šľachtiteľské stanice v minulosti doslova ľahli popolom a dnes sa zameškané v porovnaní s európskymi výskumnými pracoviskami extrémne ťažko dobíha. Môžem ale povedať, že funguje aspoň spolupráca naprieč oboma krajinami. Máme totiž veľmi dobré vzťahy s Českou ovocinárskou úniou. Pomáhame si aj v otázkach šľachtenia a uvádzania nových odrôd do praxe. Chodíme po svete, sledujeme najnovšie trendy a učíme sa aj od zahraničných kolegov. Navštívili sme napríklad Čile, oblasť Toronto a Quebecu v Kanade, kde sme si pozreli veľmi veľa ovocinárskych fariem. Spoločne riešime aj otázku toho, aké sú možnosti nových odrôd a ich využitia aj v našich podmienkach.

Hoci sme si v minulosti mysleli, že po rozdelení republiky pôjdeme bez problémov každý vlastným smerom aj v otázke šľachtenia, čoskoro sme pochopili, že spájanie síl a poznatkov musíme nanovo zosúladiť aj v tejto oblasti.

Zabudnime na to, že budeme vedieť veci riešiť sami. To je vždy o obrovskej spolupráci. Niečo robia dobre Nemci, niečo Taliani, Francúzi, ale v niečom sme dobrí aj my. Nastáva tu spolupráca, výmena názorov, skúsenosti, edukácia a následné adaptovanie nových odrôd aj v našej krajine.

- **Hovoríte, že v našich končinách je šľachtenie len ojedinelou činnosťou. Ako teda na Slovensku vyzerá v praxi adaptácia na klimatické zmeny, keď nám chýbajú výskumné pracoviská z minulosti?**

Dnes naši ovocinári začínajú v zahraničí vyberať vyšľachtené odrody marhúľ voči mrazom. Následne sú u nás namnožené a až tak ich začínajú pestovať. Daný strom sa pestuje pre očka, nie pre ovocie. Takýto strom má hodnotu okolo 10-tisíc eur. Nesmú ho znehodnotiť žiadni škodcovia, strom sa nakupuje z renomovaných množiteľských pracovísk.

- **Ako dlho trvá vyšľachtenie novej odrody? Dôležitá otázka, keďže zmeny klímy pociťujú**

pestovatelia pomaly denne a tlačí ich čas...

Odpoveďou veľmi nepoteším. Je to beh na dlhé trate. Vznik novej odrody je 30 rokov pri marhuliach a broskyniach, je to niekoľko generačný proces. A navyše, samotné šľachtenie je len jedna stránka veci. K tomu treba pripočítať aj následné činnosti, ktoré s tým úzko súvisia - napríklad udržiavacie šľachtenie, splnenie mnohých náročných noriem, poplatky.

Napríklad u nás vo Veselom pri Piešťanoch sme mali veľmi dobré odrody. Sú aj vyšľachtené, aj zapísané v registri, ale nemajú udržiavacie šľachtenie. Nestačí, že len vznikne nová odroda, vy ju musíte aj udržiavať. Škôlka si nemôže niečo namnožiť, čo nemá svoj pôvod a najmä zdravotný stav. Toto u nás nemá kto robiť. Okrem toho sa kladú prísne kritéria na novosť odrody, kvalitu, úrodnosť, celkový zdravotný stav - musia sa splniť prísne podmienky.

• Keď hovoríte o marhuliach z Veselého, údajne ich pôvod má zaujímavý príbeh.

Áno, naše marhule pochádzajú z Číny, ich „krv“ je konkrétne z Tibetu. V minulosti, v 60. rokoch 20. storočia boli odtiaľ prinesené tri druhy peľu, ktoré sa skrížili s našimi domácimi odrodami. Prvé šľachtenie nedopadlo dobre. Ovocie nebolo takmer vôbec konzumovateľné. Na druhej strane bola ale marhuľa odolnejšia voči mrazu vďaka svojej genetickej výbave. Následne sa uskutočnili ďalšie šľachtenia a chuť sme zlepšili. Udržiavanie odrody ale vôbec nie je lacná záležitosť. Naozaj to nie je len o registračných poplatkoch, ale potrebujete pracovať so skutočne dobrým východiskovým materiálom. Naše marhule využili v minulosti Francúzi v rámci ozdravovacieho procesu svojho ovocia. Európa vie dnes produkovať kvalitné marhule a časť z nich má pôvod práve od nás z Veselého.

Žiaľ, po privatizácii šľachtiteľskej stanice vo Veselom sa prestalo aj s krížením a aj s udržiavacím šľachtením. Dnes sa odroda 0912 vegama už u nás nedá ani len namnožiť. Táto odroda síce nemala dobré chuťové vlastnosti, musela sa spracovávať, konzervovať. No nestalo sa, že by počas mrazivých nocí podľahla mrazom.

• V minulosti sme si teda zmarili šľachtiteľstvo, dnes musíme nakupovať v zahraničí vyšľachtené odrody a namnožiť ich už v našich podmienkach. Čo odporúčate kompetentným, aby sa proces adaptovania sa na novú klímu zefektívnil?

Tu by pomohlo nanovo naštartovať, zlepšiť výskum. Výskumná báza však nemôže byť krytá štátom, musí do investície vstúpiť aj súkromný kapitál. V západoeurópskych krajinách existujú súkromné výskumné ústavy, ktoré sú silno dotované subjektami na národnej alebo regionálnej báze. Napríklad v českom Olomouci majú výskumný ústav, ktorý financuje súkromná spoločnosť, nie štát. Ústav sa uchádza o granty, u nás v tomto smere nevieme urobiť nič zásadné. Akonáhle sme v minulosti všetko dôležité odovzdali vlasti, tak šľachtiteľský sektor takpovediac zmizol z trhu a naše miesto veľmi rýchlo obsadili iní, možno šikovnejší, no najmä predvídateľnejší. Teraz ten rozvoj sa bude uberať inak - možno Moldavsko, Ukrajina, východnejšie krajiny. Ázia ide svojím tempom a možno budú v budúcnosti ázijské krajiny dobré aj v poľnohospodárstve.

- **Vyzerá to teda tak, že prispôsobovať sa meniacej klíme bude naša dlhodobá domáca úloha. A našimi poradcami, priam inšpirátormi, budú kolegovia zo zahraničia. Prispôbiť odrody bude náročné aj z pohľadu náročných požiadaviek zákazníkov.**

Presne tak. Do novej, zmenenej klímy potrebujeme aj zmenené odrody. Nevystačíme si s tými, ktoré boli doteraz a preto je ten proces nekonečný. To, čo sa dnes zistí, bude v praxi realizovateľné o 20-30 rokov. A nekončí to len pri adaptovaní sa na jarné mrazy. Napríklad v minulosti nikto nestriekal orechy. Dnes bez ochrany proti vrtivke orechovej už orech nie je šanca dopestovať. A potrebujeme nachádzať nové spôsoby ochrany, ktoré menej zaťažujú životné prostredie. Veď si len zoberme rôzne zelené iniciatívy, ktoré nám Európska komisia predkladá na stôl už pomaly častejšie, ako obrazne povedané kladíme na stôl marhule. Musíme nachádzať odrody odolnejšie, vyberať zo šľachtiteľského procesu to skutočne výnimočné. Mám 1000 rastlín a z nich potrebujem vybrať ideálny typ. Napríklad pri marhuli, aby spĺňala spomínané nároky na novosť, odolnosť, stálosť, vyrovnanosť, farbu požadovanú zákazníkom, aby spĺňala skorosť, odlučiteľnosť od kôstky - tam sú desiatky parametrov, ktoré ovocie musí mať.

Keď skrížite a získate nového jedinca z kôstky, tak to všetko má dlhodobý proces. Máme možnosť geneticky skrížiť také odrody, ktoré budú skutočne odolnejšie voči mrazom, voči chorobám a škodcom. Treba nájsť takého rezistentného jedinca, aby bol odolný voči problémovým činiteľom, ale zároveň aby mal aj dobrú a vyváženú chuť. No a keď nám vznikne taký jedinec, tak nemôžeme nečakať, kým strom vyrastie a začne rodiť. My pracujeme tak, že keď vyrastie prvý výhonok, ten rýchlo zoberieme a naočkujeme ho na iný strom. O dva- tri roky môžeme zbierať odolnejšiu úrodu.

Systematickým prístupom štátu a podporením výskumných kapacít by sme v budúcnosti mohli klimatické zmeny znášať o niečo lepšie ako dnes.